

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

**ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
імені Валентини Волошиної**

Кафедра дошкільної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

з теми

**ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ НАВИЧОК,
ОРІЄНТОВАНИХ НА СТАЛІЙ РОЗВИТОК**

Студентки 2 курсу МДПЛЗ групи

Галузі знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальності: 012 Дошкільна освіта

Освітньої програми:

«Дошкільна освіта. Початкова освіта»

Гуцол Юлії Андріївни

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Присяжнюк Лариса Андріївна

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Діяльнісний вимір сучасної еколого-природничої освіти дошкільників.....	8
1.2. Проблема формування в дошкільників навичок, орієнтованих на сталий розвиток, у контексті сучасних освітніх стратегій.....	11
1.3. Психолого-педагогічні передумови набуття дітьми старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток.....	18
1.4. Аналіз досвіду впровадження програми «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» у закладах дошкільної освіти України.....	24
1.5. Стан готовності старших дошкільників до еколого-доцільної поведінки в природі (за результатами констатувального етапу експерименту).....	29
Розділ II. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ НАВИЧОК, ОРІЄНТОВАНИХ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК	
2.1. Організаційно-педагогічні умови формування у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток.....	36
2.2. Методи, прийоми та форми роботи з дітьми в контексті формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток.....	39
2.3. Взаємодія дитячого садка і сімей вихованців в реалізації стратегії сталого розвитку	51
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Глобальні проблеми людства екологічного, економічного, соціального характеру актуалізують пошук нових стратегій, які б окреслювали орієнтири співбуття людини і природи, дозволили реагувати на виклики сьогодення, вибудовували шлях до гармонізації взаємин людини, природи і суспільства. У цьому контексті в останні десятиліття активно обговорюється і досліджується на міждержавному рівні стратегія сталого розвитку, здійснюються конкретні кроки щодо її впровадження.

Згідно із сучасним трактуванням *сталий розвиток* – це загальна концепція щодо встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу у безпечному і здоровому довкіллі. Концепцію сталого розвитку учені вважають найперспективнішою ідеологією XXI століття і навіть третього тисячоліття, яка здатна забезпечити збалансований розвиток цивілізації. Вона поєднує три основних складники: економічний, соціальний та екологічний, узгодженість між якими та пошук механізмів їх взаємодії – одне з надважливих завдань, що стоїть перед людством.

Освіті відводиться особливе місце у впровадженні ідей сталого розвитку. Воно пов'язане насамперед з екологізацією економічного мислення населення нашої планети, зі зміною ставлення до стійкого розвитку цивілізації і формування ціннісної основи, яка б забезпечила перехід до стійких моделей споживання і виробництва, що не виходить за рамки асиміляційного потенціалу екосистем, забезпечує підвищення ефективності та стійкості використання ресурсів і виробничих процесів за умови скорочення масштабів екологічної деградації. Саме освіта здатна озброїти людей цінностями, знаннями, вміннями і навичками, необхідними для втілення концепції на практиці.

Особлива увага у реалізації цілей на шляху до сталого розвитку суспільства приділена дошкільній освіті. Це зумовлено тим, що перші роки життя людини є найбільш сприятливими для розвитку переконань і цінностей,

які закладають основу її особистості. Ці перші цінності визначають етичну та моральну поведінку протягом усього життя. У контексті впровадження задекларованих положень в Україні було розроблено і введено в дію парціальну програму для дітей дошкільного віку «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» (авт. Н. Гавриш, О. Пометун). Програмою передбачено вирішення таких завдань: формування в дошкільників початкових уявлень про дії і поведінку, орієнтованих на сталий розвиток в екологічній, економічній і соціальній сферах повсякденного життя; сприяння усвідомленню дітьми необхідності збереження ресурсів планети і країни, стійкого способу власного життя й особистої причетності до майбутнього суспільства і природи; розвиток у дітей навичок і моделей поведінки, що відповідають сталому розвитку, мотивації та пробудження до дій в цьому напрямі [8, с. 2-3].

Із прийняттям нової редакції Базового компонента дошкільної освіти в Україні (2021 р.) проблема формування в дошкільників навичок, орієнтованих на сталий розвиток, актуалізувалася на всеукраїнському рівні у широкому масштабі. Ці навички визначені Стандартом як обов'язковий освітній результат педагогічної роботи за освітнім напрямом «Дитина в природному довкіллі». Вони виявляються у сформованості в дітей початкових уявлень про сталі дії і поведінку, усвідомленні необхідності збереження ресурсів планети й особистої причетності до цього; розвиненості ефективних звичок соціальної поведінки, економного споживання ресурсів та збереження природи [2]. Таким чином, назріла потреба у проведенні комплексних досліджень щодо розробки організаційно-педагогічних та методичних засад ефективного формування у дітей дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток.

Варто зазначити, що в Україні та світі вже наявні певні напрацювання з цієї проблеми. Зокрема, авторами парціальної програми «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» Н.Гавриш та О.Пометун розроблено загальну концепцію впровадження цієї стратегії у практику діяльності закладів дошкільної освіти, а також методичні основи її реалізації. Низка науковців активно долучаються до дослідження означеної проблеми у теоретичній і

практичній площині (О.Безсонова, В.Кудіна, М.Мелманн, Л.Присяжнюк, О.Саприкіна та ін.). Значною мірою пошуку шляхів розв'язання проблеми сприяють наукові розвідки вчених, присвячені питанням формування у дітей дошкільного віку природничо-екологічної компетентності (Г.Беленька, Н.Горопаха, В.Маршицька, Н.Лисенко, С.Ніколаєва, З.Плохій, О.Половіна, Н.Рижова, М.Роганова, О.Соцька, Г.Тарасенко, Н.Яришева та ін.).

Таким чином, теоретичний аналіз продемонстрував значне зацікавлення дослідників означеною проблемою. Утім новизна самої проблеми, недостатня її розробленість та незначний досвід її практичної реалізації спричинили вибір нами теми дослідження: *«Формування у старших дошкільників навичок, орієнтованих на сталий розвиток»*.

Об'єкт дослідження: процес еколого-природничої освіти дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: організаційно-педагогічні умови ефективного формування у старших дошкільників навичок, орієнтованих на сталий розвиток.

Мета дослідження: визначити й обґрунтувати організаційно-педагогічні умови ефективного формування у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток, та спроектувати методи, прийоми і форми їх реалізації в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання:**

- вивчити науково-методичну літературу з означеної проблеми з метою здійснення дефінітивного аналізу вихідних понять дослідження;
- проаналізувати досвід упровадження програми «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» у закладах дошкільної освіти України;
- визначити критерії та показники, з'ясувати рівні сформованості у дітей старшого дошкільного віку готовності до еколого-доцільної поведінки в природі;

- теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток, спроектувати методи, прийоми і форми їх реалізації в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Гіпотеза дослідження: результативність процесу формування у старших дошкільників навичок, орієнтованих на сталий розвиток, забезпечується такими організаційно-педагогічними умовами:

- забезпечення комплексного педагогічного впливу на особистість дошкільника на основі інтеграції взаємодоповнювальних сфер сталого розвитку: соціальної, економічної й екологічної;
- формування активної позиції дитини та моделей її поведінки на основі використання педагогіки емпатії;
- застосування активних форм і методів у роботі зі старшими дошкільниками в контексті діяльнісного підходу;
- залучення батьків вихованців до реалізації стратегії сталого розвитку.

Для досягнення мети, розв'язання поставлених завдань використано сукупність взаємодоповнювальних наукових **методів дослідження:**

- *теоретичні:* аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, конкретизація, порівняння та зіставлення різних поглядів, що зробили можливим обґрунтування теоретичних засад досліджуваної проблеми, визначення сутності базових дефініцій дослідження, з'ясування організаційно-педагогічних умов формування у старших дошкільників навичок, орієнтованих на сталий розвиток;
- *емпіричні:* включене спостереження, бесіди, аналіз виконання пропонованих завдань з метою визначення рівнів сформованості у дітей старшого дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток; математична обробка результатів діагностики.

Експериментальною базою дослідження став КЗ «ЗДО №10 ВМР» (м. Вінниця).

Апробація результатів дослідження здійснювалась протягом усього періоду виконання дослідження. Основні положення дипломної роботи висвітлювалися на науково-практичних конференціях: V Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (V школа технологій інклюзивної освіти)» (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 17-18 листопада 2021 року), VI Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 6-7 липня 2022 р.).

За результатами дипломного дослідження опубліковано статтю:

1. Шклярук Владислава, **Гуцол Юлія**. Віртуальна екскурсія у формуванні природничих компетентностей молодших школярів : контекст сталого розвитку. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 06-07 липня 2022 р.) / за ред. Н. О. Пахальчук, О. П. Демченко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2022. Вип. 11. С. 327-330.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (58 джерел) і 6 додатків. Обсяг роботи становить 88 сторінок, основний зміст висвітлено на 63 сторінках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айти-Нагойська Декларація щодо Освіти для Сталого Розвитку. *Освіта для сталого розвитку в дії*: міжнар. освіт. проект для шк. молоді та дорослих. URL: <http://www.esd.org.ua/node/872>
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Безсонова О. Мотивація до дії як основа формування сталого способу життя. *Вихователь-методист дошк. закл.* 2019. № 7. С. 35-38.
4. Безсонова О. На захисті майбутнього – з дитинства, або Педагогіка емпатуерменту в дошкільному закладі. *Вихователь-методист дошкільного закладу.* 2015. № 3. С. 11-17.
5. Беленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навч.-метод. посібник. Київ: Генеза, 2013. 112 с.
6. Бусел К. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь: Перун, 2002. 1440 с.
7. Гавриш Н., Пометун О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку: парціальна програма для системи дошкільної освіти. Київ, 2019. 23 с.
8. Гавриш Н., Саприкіна О. Перші кроки впровадження у дошкільних закладах України освіти для сталого розвитку. *Початкова школа.* 2014. № 10. С. 55-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psh_2014_10_21
9. Гавриш Н. Доля країни в руках її маленьких громадян: сталий розвиток з фаховим журналом. *Вихователь-методист дошк. закл.* 2019. № 9. С. 41-44.
10. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
11. Грицан М., Курик М. Сучасна екологічна освіта: передумови, принципи, завдання. *Дошкільне виховання.* 2001. № 10. С. 6-7.

12. Грошовенко О., Кондратюк Т. Педагогіка емпайерменту в технології екологічних коміксів. *Молодий вчений*. 2018. С. 76-82.
13. Демченко О.П. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія «Педагогіка». Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38. 2018. С. 116-130.
14. Доля планети у наших руках: освіта для сталого розвитку. URL: http://kazkastalyu.blogspot.com/p/blog-page_69.html
15. Дошкільнятам – освіту для сталого розвитку. URL: <https://www.facebook.com/groups/dnz.osr/about/>
16. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: наук.-метод. посіб. для вчителів. Херсон: Грінь Д., 2015. 227 с.
17. Екологія дошкілля. Сталий розвиток: система роботи з дітьми дошк. віку: дит. садок: бібліотека. Київ: Шк. світ, 2017. 95 с.
18. Івах С. Основні засади співпраці дошкільних навчальних закладів з родинами вихованців. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. URL: <http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/BAK7/7/10.pdf>
19. Комплект «Дошкільнятам – освіту для сталого розвитку» (6-річкам). Освітня платформа «Критичне мислення». URL: <http://www.criticalthinking.expert/shop/komplekt-doshkilnyatam-osvitu-dlya-stalogo-rozvytku-6-richkam/>
20. Коренева І. Феномен «Освіта для сталого розвитку»: сутність та сучасні особливості концепту. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2018_2_16
21. Кот Н. Спільна робота дошкільного закладу та сім'ї з екологічного виховання. *Дитячий садок*. 2001. № 45. С. 10-15.

22. Крутий К., Деснова І. Термінологічне поле освітнього процесу: супровід та підтримка. *Věda a perspektivy: multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín*. 2022. № 4(11). Р. 111-121.
23. Кудіна В. Освіта для сталого розвитку у роботі педагогічного працівника сучасного навчального закладу освіти. *Освітні коментарі: щомісячник*. 2011. № 7/9. С. 36-37.
24. Кузьмінський А., Омеляненко В. Педагогіка родинного виховання: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 324 с.
25. Лазаренко Н., Колеснік К. Впровадження технології групової діяльності в контексті ігрового підходу організації освітнього процесу дітей дошкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. Вип.65. 2021. С. 24-28.
26. Лисенко Н. Теорія і практика екологічної освіти: дошкільник-педагог: навчально-методичний посібник для ВНЗ. Київ: Слово, 2009. 400 с.
27. Малюємо комікси щодо сталого розвитку: навч.-метод. посіб. URL: <http://esd.org.ua/sites/esd.org.ua/files/programs/comix.pdf>
28. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). 2021. URL:<https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti>
29. Миськова Н. Проблема впровадження ідей сталого розвитку в професійному дискурсі дошкільної освіти. *Наук. скарбниця освіти Донеччини*. 2017. № 1. С. 66-69.
30. Нуль сміття – щодня. *Джміль*. 2017. № 9. С.7-9.
31. Орлова О. На шляху до змін: досвід роботи педагогів Житомирщини. *Дошкільне виховання*. 2018. № 3. С. 6-7.
32. Освіта для сталого розвитку дошкільників, або Як організувати роботу з дітьми. *Вихователь-методист дошк. закл.* 2019. № 7. С. 39-43.

33. Пометун О. Освіта для сталого розвитку для дошкільнят. *Надихаємо на дії*. Електронний журнал. 2013. № 12 (2). С. 21-30.
34. Пометун О. Освіта для сталого розвитку та її особливості в Україні. *Надихаємо на дії*: електрон. журн. 2014. № 14. С. 10-12.
URL:<https://drive.google.com/file/d/0B6NkbvW9Im7tem5JcUdldFFhUzg/view>
35. Пометун О., Гавриш Н. Бути чи не бути – ось у чому питання. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. № 3. С. 4-10.
36. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Академвидав, 2006. 456 с.
37. Присяжнюк Л. Збережемо планету для майбутніх поколінь: формування в дошкільників основ екологічної свідомості в контексті стратегії сталого розвитку. *Дошкільне виховання*. 2020. № 2. С. 3-6.
38. Присяжнюк Л. Еколого-природнича освіта дошкільників у поліфонії інноваційних підходів. *Палітра педагога*. 2017. № 6. С. 3-8.
39. Присяжнюк Л. Організація активно-дієвого пізнання дошкільниками природи в контексті педагогіки емпіризму. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. С. 44-48.
40. Присяжнюк Л. Проектуємо. Досліджуємо. Пізнаємо: формування астрономічних уявлень дошкільників засобами колективного проектування. *Дошкільне виховання*. 2012. № 4. С. 8-13.
41. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року: проект – 2017. *United Nations Development Programme* URL: *Programme*.
https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf
42. Словник навчально-педагогічних понять і термінів: методичний посібник /Укл. ЛП Вовк, ГД Панченко, ОС Падалка, та ін. К.: Вид-во НПУ імені МП Драгоманова. 2001. 83 с.

43. Цілі сталого розвитку: Україна: нац. Доповідь. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf
44. Caiman C. Pre-school children's agency in learning for sustainable development / Cecilia Caiman, Iann Lundegard. *Environmental Education Research*. 2014. Vol. 20, Iss. 4. P. 437-459.
45. Davis J. Revealing the research «hole» of early childhood education for sustainability: A preliminary survey of the literature. *Environmental Education Research*. 2009. P. 222-241.
46. Elliott S. Education for sustainability in early childhood centers. *Exchange: The Early Childhood Leaders' Magazine*. 2010. P. 34-37.
47. OMEP World Congress and Assembly in Göteborg University. URL: http://www.omep.org.gu.se/digitalAssets/1314/1314390_esd-congressreport-child-interviews.pdf
48. Samuelsson Ingrid Pramling, Kaga Yoshie. The Contribution of Early Childhood Education to a Sustainable Society. Paris: UNESCO, 2008. 136 p.
49. UNESCO. *Agenda 21—Report of the United Nations Conference on Environment and Development. Chapter 36. Promoting education, public awareness and training*. Rio de Janeiro, 1992.
50. UNESCO. *Educating for a sustainable future: A Trans-disciplinary vision for concerted action* URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001106/110686eo.pdf>
51. UNESCO. *United Nations decade of education for sustainable development (2005-2014)*. URL: <http://portal.unesco.org/education/admin/ev.php>
52. WCED. Report of the World Commission on Environment and Development. *General Assembly Resolution*. 1987. P. 458.
53. Zaalouk M. The Pedagogy of Empowerment: Community Schools as a Social Movement in Egypt. New York: The American University in Cairo Press, 2004. 196 p.
54. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., & Dabizha, L. Development of youth's creative abilities

schoolchildren by BYOD technology. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference May 27th- 28th, (I volume). 2022. P. 341-350.

55. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiashniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference, May 28 th - 29th. Rezekne, 2021. Vol. II. P. 729- 743.

56. Kolosova, O., Sarancha, I., Pylypenko, Y., & Khilya, A. Tolerant attitudes towards persons with special educational needs as a component of professional training for teachers in higher education institutions. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference. 2022. P.45-49.

57. Nataliia Bakhmat, Olena Kolosova, Olena Demchenko, Irina Ivashchenko, Viktoria Strelchuk Application of international scientometric databases in the process of training competitive research and teaching staff: opportunities of Web of Science (WOS), Scopus, Google Scholar. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology* 15th July 2022. Vol.100. No 13. P. 4914-4924.

58. Shykyrynska O., Kanarova O., Medun L. Features of soft skills development children of senior preschool age in play activity: theoretical and methodological aspect. *Science and education for sustainable development: Publishing House of University of Technology, Katowice, 2022. p. 708-719.*
<https://cutt.ly/k1LSFrz>